איסורי ביאת כהונה

א.

בפרשת כי תצא נאמר[1]:

> כי יקח איש אישה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו. ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר.

התורה התירה לאדם לשאת את גרושת חברו ולא ראתה בכך פגם[2]. בניגוד לכך אסרה התורה שאת הגרושה ישא כהן יחד עם עוד נשים שנפסלו לכהונה בביאה כדברי התורה[3]:

> אישה זונה וחללה לא יקחו ואישה גרושה מאישה לא יקחו כי קדוש הוא לאלוהיו.

לכאורה ניתן לראות את השינוי בהבנה שאף לישראל הדבר איננו מומלץ אך הותר, אבל לכהן שדרגתו הרוחנית גבוהה יותר הפכה המלצה זו לאיסור, אך הבנה זו נראית שאיננה נכונה.

בתיאור בו פתחנו לא נראית כל הסתייגות מלקיחת הגרושה לאשה, ואף מדברי רבותינו כל שמצאנו הוא הסתייגות לשאת גרושה שנתרגשה בגין רשעותה (ראה בהערה).

אף הסברא הפשוטה מראה אחרת: אדרבא, טוב לסייע לאישה שנתגרשה ולשאתה ובכך לעזור לה לשקם את חייה.

ביתר שאת קשה להבין את הצווי לכהן גדול שנצטווה לשאת בתולה ונאסר אף באלמנה כדברי התורה[4]:

> והוא אישה בבתוליה יקח. אלמנה גרושה וחללה זונה את אלא לא יקח כי אם בתולה מעמיו יקח אישה.

---

[1] דברים כ"ד, א' - ב'.

[2] אלא אם כן גירושי הראשונה נבעו מאיסור ערווה שעברה הראשונה שאז מכנה התורה את בעלה השני "אחר" דהיינו שונה ממנו, כדברי רבותינו (גיטין צ, ע"ב) "הכתוב קראו אחר לומר שאין זה בן זוגו של הראשון זה הוציא רשעה מתוך ביתו וזה הכניס רשעה לתוך ביתו.

[3] ויקרא כ"א, ז'.

[4] ויקרא כ"א, י"ג - י"ד.

מה פגם מצאה התורה באלמנה שבדרך כלל מוצאים אנו דווקא התייחסות חיובית לאישה שכזו כדברי הכתוב[5]: "כל אלמנה ויתום לא תענון"?

ישנה מחלוקת בין הרמב"ם והראב"ד[6]:

לשיטת הרמב"ם כהן מתחייב מלקות על הגרושה הזונה והחללה רק אם יישא אותן לנשים ולא בדרך זנות, בעוד שלראב"ד אף בביאת זנות ילקה הכהן[7]. מהו יסוד מחלוקתם?

נראה שלראב"ד הגדרת איסור ביאת הכהן על האסורה לו, הרי היא ככל דיני איסורי הביאה שלא הנישואים הם האסורים אלא הביאה עצמה (וכל שכן בעריות שאין תופסים בהם נישואים[8]). חידוש התורה באיסורי ביאה כסוטה לבועל וכגרושה לכהן שהנישואין למרות האיסור חלים אך בוודאי שלא הם יוצרים את האיסור.

אמנם מצאנו חריגה והיא הביאה על נכרית שמדאורייתא ישנו איסור רק בצורת אישות[9]. נראה שהראב"ד לא דימה איסור זה שמהותו הוא הריחוק מהאומות, והביאה על נכרית איננה אסורה אלא מצד זה. אכן אין אישות תופסים בה[10] אלא שהתורה אסרה את הביאה המביאה להדמות לעבודה זרה, וזו היא "צורת אישות" שכן כל הבא על הכותית כאילו מתחתן בעבודת כוכבים[11].

רושם נוסף לגישה זו של הראב"ד בניגוד לרמב"ם מוצאים אנו בדין נוסף.

כתב הרמב"ם[12]:

> מפי השמועה למדנו שהזונה האמורה בתורה היא כל שאינה בת ישראל או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להינשא לו איסור השווה לכל, או שנבעלה לחלל אף על פי שהיא מותרת להינשא לו. לפיכך הנרבעת לבהמה אף על פי שהיא בסקילה לא נעשית זונה ולא נפסלה לכהונה שהרי לא נבעלה לאדם והבא על הנדה אף על פי שהיא בכרת לא נעשית זונה ולא נפסלה לכהונה שהרי אינה אסורה להינשא לו.

---

[5] שמות כ"ב, כ"א.

[6] הלכות איסורי ביאה פי"ז ה"ב.

[7] עיין שם במגיד משנה בביאור הלימודים של הרמב"ם והראב"ד מהגמרא קידושין עח, ע"א.

[8] ראה קידושין סז ע"ב.

[9] ראה ע"ז לו ע"ב.

[10] ראה קידושין סח ע"א.

[11] סנהדרין פב ע"א.

[12] הל' איסורי ביאה פי"ח ה"א.

הראב"ד שם השיג וטען שכל חיובי כריתות מחילים דין זונה על הנבעלת, ואם כן הראב"ד הולך לשיטתו שחומרת איסור הביאה הוא הגורם את הפסול לכהונה.

מהו אם כן הגורם של הפסול לכהונה לשיטת הרמב"ם?

ב.

לימדונו רבותינו[13]:

המחלל אינו מיתחלל.

כהן הבא על אחותו ואוסרה לכהונה מדין זונה איננו פוסל את עצמו מלכהן, וכאשר יחזור בתשובה[14] יכול לחזור ולכהן מה שאין כן באישה שנתחללה.

מהו יסוד ההבדל?

מצאנו מספר התייחסות בחז"ל המשייכות את הבית ואת המשפחה דווקא לאישה.

על הפסוק[15] "וכיפר בעדו ובעד ביתו" אמר רבי יהודה[16] "ביתו הרי זו אשתו". על הפסוק[17] "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" אמרו במכילתא[18]: " <u>בית</u> יעקב אלו הנשים וכו' לבני ישראל - הזכרים". כך מובא בגמרא[19]:

אמר רבי יוסי מימי לא קראתי לאשתי אשתי אלא לאשתי ביתי. ופירש רש"י: שהיא עיקרו של הבית.

הכהונה עוברת היא דרך המשפחה וההולדה ולא באמצעות מעשים טובים וכדומה. רק הנולד מכהן חלה עליו הכהונה, ועל כן גזרה התורה כי אף הנולד מכהן אך ישנו פגם בקישורו של האב לאם נפסל הילד מכהונה.

שונה הוא האב מהבן.

בעוד שהאב על אף שחטא בעבירה יכול לחזור עליה בתשובה ולשרת בכהונה שהרי אין פגם בלידתו, הרי שהבן נולד מפגם משפחה וממילא הרי הוא חלל, וזהו מה שאמרו

---

[13] מכות ב ע"א.

[14] ראה בכורות מה ע"ב.

[15] ויקרא ט"ז, ו'.

[16] יומא ב ע"א.

[17] שמות י"ט, ג'.

[18] יתרו, פרשת "בחודש השלישי" פרשה ב'.

[19] שבת קיח ע"ב.

רבותינו "המחלל אינו מיתחלל". אף האישה אין באיסור הביאה התייחסות אליה רק כאל חוטאת (או אנוסה), אלא כפגומה במשפחתה.

התנאי להיות אשתו של כהן היא זו שאין כל פגם "בביתיות שלה" דהינו שלא נבעלה לגבר שאין ראוי שיקים עמה בית.

רק קישור שכזה היוצר בית תחלופי לבית אותו התירה וציוותה התורה להקים, הוא הפוסל לשיטת הרמב"ם.

ביאת בהמה אומר הרמב"ם הרי היא חטא, אך לא מהווה הקמת בית תחלופי. ממילא גם על כך ניתן לחזור בתשובה ולחזור ולהינשא לכהן.

אף חטא הביאה על הנדה חטא חמור הוא, אך אין הוא בא מצד פגם במשפחתיות בין הבעל לאישה (ואין האשה נאסרת על בעלה באם חטאו בנדה) וממילא ניתן גם על כך לחזור בתשובה ולחזור על פי הרמב"ם ולהיות "בית" לכהן.

ג.

חלק מתפקיד הכהן הוא להעביר את הכהונה הלאה לדורות הבאים. על כן אם פגום הוא בכך פוגם הוא בכהונה וכל זמן שאינו חוזר בתשובה פסול אף הוא כדברי הגמרא, אך מייד כשיחזור בתשובה כבר איננו פוגם הוא ביכולתו וברצונו להקים בית כשר ולהעביר הלאה את כהונתו ועל כן אינו נפסל.

פסול האישה החללה והזונה לכהן איננו נובע רק מקישורם לגבר אחר (שהרי האלמנה מותרת בכהן הדיוט), אלא מכך שהיה פגם בביתיות שלהם או בעצם הקישור לגבר האסור להם או בלידה שבאה כתוצאה מכך. אף בגרושה על אף שהייתה נשואה למותר לה יש פגם בביתיות שלה[20] שהרי ביתה ובית בעלה חרב[21].

זהו הגבול והשוני מאלמנה שלא נחרב ביתם אלא שנפטר בעלה וכתוצאה מכך הותרה להינשא לאחר (ואכן לא היה פשוט לגמרא שלאלמנה מותר להינשא לאחר כפי שהותר לגרושה שנחרב ביתה הראשון עד שהובא לכך לימוד מהפסוק[22]).

---

[20] וזוהי פחיתות כבוד לכוהנים שכבודם הוא כיבוד זרע אהרן שאין בו פגם (ראה מו"נ ח"ג פמ"ט ובדברינו על מצוות הקדשת הכהנים).

[21] הכהן המגרש את אשתו איננו נפסל מכהונתו שכן חורבן הבית שלהם פוגם בעיקר הבית שזו אשתו.

[22] ראה קידושין יג ע"ב.

לדברינו נראה שמובנת עכשיו שיטת הרמב"ם המחייבת מלקות רק את הכהן הנושא את האסורה לו (בניגוד לראב"ד שחייב אף על הבועל את האסורה לו בעילת זנות).

איסור התורה לכהן הוא להקים בית תחלופי לבית אותו התירה התורה וצוותה התורה להקים, ודרכו להעביר את הכהונה לדור הבא. כל זאת שייך רק בנישואין עם אשה ולא בבעילת זנות, וממילא בביאה שכזו דינו ככל שאר ישראל שנאסרו בביאה שלא לקידושין באיסור[23]:

> לא תהיה קדשה בנות ישראל.

הכהונה באה רק לאשר הוא דבוק בקדושת המשפחה – משפחת אהרן הכהן.

הנולד למשפחה זו שלא בשלמות התא המשפחתי איננו ראוי לכהן במקדש ה' (אף אם נעשה הדבר שלא באשמתו, כפי שישראל מוגדר כזר שלא באשמתו אלא כעובדה שאין הוא מחובר לזרע אהרן בשלמות), ואף לדבוק בזרע זה ולהמשיך אותו נאסר יחד עם אישה שנפגמה משפחתיותה.

באופן זה מובן מה שנעשה לפנחס:

פנחס בן אלעזר בן אהרן בפשטות ראוי היה להיות כהן, אלא שנולד הוא קודם הקדשת אהרן ובניו וממילא לא נולד ככהן.

אמנם כאשר קינא לשם ה' בנושא קדושת המשפחה הראה והוכיח כי כוחותיו של אהרן מצויים אף בו ואין זה מקרה שהוא בן לבנו אלעזר. על כן זכה ונתקדש בקדושת הכהונה גם הוא[24]:

> והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם.

כל זאת כדברי רבותינו[25]:

> אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי דכתיב 'והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם'.

---

[23] דברים כ"ג, י"ח וברמב"ם הלכות אישות פ"א ה"ד. לראב"ד (שם) איסור זה של ביאה שלא לשם נישואין פעמים שהוא רק מדרבנן (עיי"ש במגיד משנה), ושמא על כן הבין לשיטתו שהאיסור מהתורה אצל הכהן איננו קשור להקמת בית אלא לעצם הביאה על האסורה לו.

[24] במדבר כ"ה, י"ג.

[25] זבחים קא ע"ב.

ד.

שונה הוא דין הכהן הגדול. בכהן הגדול אין רק מצוות לא תעשה באיסור נשים האסורות לו אלא אף מצוות עשה[26]:

> והוא אשה בבתוליה יקח ... כי אם בתולה מעמיו יקח אשה.

זאת כפי שמנאה הרמב"ם במצוות עשה בספר המצוות[27] וכן פירש הרמב"ן בפירושו על הפסוק.

באלמנה אין הפגם לכשרותה לכהן הגדול תלוי בקישורה לבעל הקודם שהרי לא נפגמה "ביתיותה" של אשה זו, אלא שפסולה הוא מצד היותה לא בתולה[28]. נראה שאיסור הכהן הגדול באלמנה מברר יסוד הקיים בכהן גדול שלא קיים בכהן הדיוט.

ראינו כי לשיטת הרמב"ם כהן הדיוט איננו לוקה על בעילת האסורות לו אלא אם כן בעל בדרך נשואים.

שונה הוא הכהן הגדול עליו כתב הרמב"ם[29]:

> אבל כהן גדול שבא על אלמנה לוקה אחת אף על פי שלא קידש שנאמר 'לא יחלל' – כיוון שבעלה חיללה ופסלה לכהונה ... קידש כהן גדול אלמנה ובעלה לוקה שתיים אחת משום אלמנה לא יקח ואחת משום לא יחלל.

הכהן הגדול אף הוא קיים בדין איסור הקמת הבית האסור לכהן ככהן הדיוט (אלא שאצל הכהן הגדול האיסור קיים אף עם אלמנה שכן מחוייב הוא בהקמת בית דווקא עם בתולה, ועל כן גם בנישואין עם אלמנה ישנו פגם לכהן גדול), וזהו הדין של קידושי אלמנה המחייבים גם כן במלקות, אלא שנוסף לכהן הגדול גם כן דין עצמי בבעילה.

מהו יסוד ההבדל שבניהם?

כהן הדיוט מחויב שמשפחתו תהיה מקושרת ובנויה כהלכה בהתאם לזרע הכהונה, אמנם דין זה איננו נוגע למעשי הכהן ביחס לכשרות עצמו כפי שראינו לעיל. שונה הדבר בכהן הגדול המוקדש כולו לקודש ובו החיוב נוגע גם כן באיש עצמו ולא רק במבנה משפחתו.

לאור הבדל זה מובן החילוק בחיוב המלקות בבעילה שלא בדרך נישואין.

---

[26] ויקרא כ"א, י"ג – י"ד.

[27] מ"ע ל"ח.

[28] לגבי אלמנה מן האירוסים שנאסרה גם כן לכהן גדול על אף היותה בתולה (ראה יבמות נט ע"א) נתייחס בעז"ה בהמשך דברינו.

[29] הל' איסורי ביאה פי"ז ה"ג –ה"ד.

לכהן הדיוט אין שוני בבעילת זנות בינו לבין כל ישראל העובר על איסור קדשה. אמנם הכהן הגדול הקשור כולו למקדש (ובכך נבדל הוא ממשפחתו ומיחוסו שהינם כהנים רגילים) איסור בעילתו איננו רק מדיני ייחוס הכהונה, אלא שאצלו קיים כבר האיסור בבעילה על אף שאין בה את צד המשפחה הקיים רק בנישואין ועל כן ילקה כבר על בעילה זו. נראה שעל רקע זה יובן גם כן האיסור לכהן גדול לישא ולבעול אלמנה.

באלמנה אכן אין פגם בצד המשפחתי שלה להבדיל מגרושה חללה וזונה, אמנם מה שחסרים לה אלו הבתולים.

אמרו רבותינו[30]:

> אמר רב שמואל בר אוניא משמיה דרב אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא שעשאה כלי שנאמר 'כי בועליך עושיך ה' צבאות שמו'.

הכהן איננו זקוק רק לאישה שאין לה פגם משפחתי, אלא לכזו שבביאתו עליה ייצור הוא קשר אליה ויכרות עמה ברית ולא יהיה כבועל זרה לו.

ביאת הכהן הגדול צריכה להיות באישה המחוברת אליו ומיועדת לו מצד הביאה, ולא רק מצד תוצאותיה דהיינו בנית המשפחה. זאת כיון שקדושת הכהונה החלה עליו בעצמו יוצרת את השוני בדיניו.

אשת הכהן הגדול מתייחדת היא ומתמזגת לחלוטין בבעלה וזהו התנאי לנישואין. מובן על כן מדוע אלמנה מן האירוסין על אף היותה בתולה אסורה לכהן הגדול, שכן זו לא הכינה עצמה לכריתת ברית עם בעל זה אלא עם בעלה המנוח, וממילא אין פה מיזוג שלם וכריתת ברית כבנישואי בתולה רגילים.

מתוך ההבנה שלא רק הבתולים הפיזיים הם הקובעים את דין האישה, מובנת המחלוקת בכיוון ההפוך - באישה שאין לה בתולים אך לא נתקשרה לאיש.

כך מובא בהמשך המשנה הדנה באלמנה מהאירוסין[31]:

> ולא יישא את הבוגרת רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין בבוגרת.

לפי תנא קמא כיון שאין לבוגרת בתולים במילואם כלנערה, ולא תיכרת הברית בשלמות, נאסרת הבוגרת על הכהן הגדול. אמנם לשיטת רבי אלעזר ורבי שמעון כיון שמקצת בתולים קיימים, ולא נתקשרה אשה זו לגבר אחר, מתירים הם נישואים אלו (שלא כמוכת

---

[30] סנהדרין כב ע"ב.

[31] יבמות נט ע"א.

העץ ששם אין לה כלל בתולים ואין במה לקיים את כריתת הברית שלכו"ע אסורה לכהן גדול[32].

בדברינו על אופי של החיבור בין הכהן גדול לאשתו (הדורשים את כריתת הברית בבתולי האשה ולא רק שלילה של קישור לגבר אחר), ניתן לבאר גם כן מדוע אין לכהן גדול לשאת אף את בעולת עצמו שלא מדרך נישואין באנוסתו ומפותתו כדברי הגמרא שם[33]:

תנו רבנן אנוסת עצמו ומפותת עצמו לא יישא.

כן ניתן לבאר אף את הגישה שביאה מקדשת רק בסופה ולא בתחילתה שתהיה אסורה המתקדשת בביאה לכהן הגדול, שכן כבר בעולה היא בעת הנישואין על אף שהוא הוא הבועל[34] ואם כן לא נכרתת ברית הבתולים ביניהם.

ה.

נראה שבכדי לעמוד על אופיו של ציווי הכהן הגדול בנשיאת הבתולה נצטרך להעמיק עוד את הגדרתנו.

הנה עד כאן ביארנו את האיסור לכהן שלא יבעל אלא אשה המתקשרת לו בברית הנישואים, אמנם לא מצאנו צורך שיתחייב לעשות זאת. שונה הוא הכהן הגדול שאצלו הרמב"ם כפי שראינו לעיל מנה את נשואיו עם הבתולה כמצוות עשה וכן כתב ביד החזקה[35]:

מצוות עשה על כהן גדול שיישא נערה בתולה.

---

[32] אמנם באם ישא הן את מוכת העץ והן את הבוגרת (האסורה לתנא קמא וההלכה כמותו) כיון שבפן הנפשי שהוא הדומיננטי מחוברת היא לבעלה יכול הוא לקיימנה אצלו (יבמות ס ע"א ובהל' איסורי ביאה פי"ז הט"ו).

[33] נט ע"ב.

[34] ראה קידושין י ע"א. בביאור דעת הרמב"ם הפוסק שגמר ביאה קונה (הל' אישות פ"ג הל' ה') ובכל זאת לא אסר לכהן גדול לקדש בביאה, ניתן לבאר כהמגיד משנה בהל' אישות שהרמב"ם (כשיטת הבה"ג) נתן את האפשרות לקדש בתחילת ביאה באם ידגיש זאת וכך יקדש הכהן גדול (אמנם ביאור זה קשה שהרי תנאי זה לא מופיע ברמב"ם וצ"ע).

האחרונים (ראה מרכבת המשנה) ביארו שלרמב"ם הביאה הינה תהליך ארוך ואחיד ועל כן אין שלב הפסקה באמצע וממילא בתחילתו הייתה כלתו בתולה ובסופו מקודשת לו ועל כן מותר הדבר ואכמ"ל.

[35] הל' איסורי ביאה פי"ז הי"ג.

מדוע הוא מצווה בכך ?

לימדנו רבותינו במשנה מסכת יבמות[36]:

אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכנוס.

כהן גדול הנושא אלמנה ואחר כך נתמנה לכהן גדול אין אשתו נאסרת עליו מעכשיו, על אף שלא כרת הוא עמה ברית כנדרש לכהן גדול לחיות עם אישה שכרת עמה ברית בעשייתה לכלי. מדוע?

מובא בגמרא במסכת יומא שאין לכהן גדול העובד ביום הכיפורים להיות נשוי לשתי נשים וכך דרשה הגמרא[37]:

'וכיפר בעדו ובעד ביתו' ולא בעד שתי בתים.

מגמרא זו משמע לכאורה שרק ביום הכיפורים ישנו איסור שכזה, אמנם הרמב"ם פסק בהלכה שם "ואינו נושא שתי נשים לעולם כאחת שנאמר 'אשה' - אחת ולא שתיים", והסיג עליו הראב"ד מגמרא זו.

כתב הרמב"ם[38] :

כבר ביארנו בספר הקדושה שהוא אסור באלמנה ומצווה על התולה ואינו נושא שתי נשים ואם נשא שתיים אינו יכול לעבוד ביום הצום עד שיגרש לאחת.

הרי שהבין הרמב"ם שהגמרא ביומא דיברה רק על פסול עבודה הנובע משני בתים, ופסול זה קיים אכן רק ביום הכיפורים. אמנם האיסור עליו לא דיברה הגמרא והוא הנלמד מהדרשה "אשה אחת ולא שתי נשים" מתייחס לכל השנה.

מהי משמעות האיסור הקיים (בכל השנה) על פי הרמב"ם?

נראה שהחיוב באישה אחת נובע מהדבקות עליה דיברנו הקיימת בנישואי הכהן הגדול. דביקות והתמזגות זאת יוצרת הרמוניה ואחדות גמורה בין אשת הכהן הגדול לבעלה. נישואים שכאלה אינם רק תנאי לכשרותה של האישה לבעלה, אלא שההתמזגות הזאת שיצרה התורה בנשואי הכהן הגדול מראים כי משלימים הם את הכהן הגדול וממילא מצווה הוא בהם במצוות עשה!

איסור נשיאת שתי נשים נובע גם כן מההבנה כי נשואי הכהן הגדול הבאים בשלמות הם המיועדים לו והמותרים לו, וממילא נישואים אחרים אסורים לו.

---

[36] סא ע"א.

[37] יג ע"א.

[38] הל' כלי המקדש פ"ה הל' י'.

במשך כל השנה אי קיום העשה והמצאותו רווק אינם גורמים לפסילתו, אלא ביום הכיפורים בו תלתה ההלכה[39] את הכפרה בהיותו נשוי "וכפר בעדו ובעד ביתו - ביתו זו אשתו". על כן ביום זה שאופי השלמתו בדבקות באשתו מעכב, אין הוא ראוי לעבודה באם לא יגרש אחת מנשיו.

בכך מובן מדוע אין הכהן נאסר באשתו האלמנה משנתמנה כהן גדול. כיון שאשתו כגופו והרי הוא חלק ממנו (שכן נישאה היא לו בהיתר) וחיבורם היה טוב, אין צורך שייפרדו לאחר שנתמנה. רק כהן גדול המחויב בחיבור זה איננו יכול ליצור קירבה והתמזגות שלא בבתולה מה שאין כן כל אדם. על כן לכהן גדול לאחר שנוצרה כבר ההתמזגות עם אשתו (בהיותו כהן הדיוט), אין כל איסור להישאר ולחיות עם אשתו הדבקה בו.

---

[39] יומא ב ע"א ובהל' עבודת יוה"כ פ"א ה"ב.